

RECENZE

Gregor Martin. Rímsky štát a právo za vlády cisára Augusta. Praha: Leges, 2018. 197 s.

V druhej polovici roka 2018 bola publikovaná vo vydavateľstve Leges vedecká monografia mladého, avšak zanieteneho právneho vedca, *JUDr. Martina Gregora*, doktoranda v odbore Teória a dejiny štátu a práva na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Počas svojho štúdia zaznamenal viacero publikačných úspechov. Jeho snaživosť pri spoznávaní tajov vedeckej práce sa pretavila do vyše piatich desiatok vedeckých štúdií a článkov dosahujúcich uznanie starších kolegov. Preto nemožno predloženú vedeckú monografiu pokladať za výtvar neskúseného autora, ktorý by len nesmelo formuloval svoje názory a načrtával vedecké hypotézy. V tomto prípade je opak pravdou.

Predložená práca s názvom *Štát a právo za vlády cisára Augusta* je pozoruhodným a komplexným zhrnutím jedného z najdôležitejších období dejín Rímskej ríše, v rámci ktorej republikánsky Rím podstúpil svoju metamorfózu na cisársku ríšu. Vláda *Gaia Octavia*, ktorému neskôr senát udelil titul Vznešený (*Augustus*), navždy zmenila tvár Ríma a beh dejín. Preto možno privítať, že dotknutá prevratná epocha našla svoje vyjadrenie v zodpovedajúcej vedeckej monografii, ktorá ju analyzuje z právnohistorického hľadiska.

Pozostáva zo šiestich kapitol, ktoré na seba organicky nadväzujú a poskytujú pútavý pohľad na úctyhodné reformné dielo cisára *Augusta*. Autor sa s mimoriadnou ľahkosťou zaoberá aj tými najzložitejšími otázkami, ktoré sužovali mnohých právnych romanistov celé desaťročia, pričom na mnohých miestach svoj výklad spestruje (viackrát pikantnými) zaujímavosťami na *margo* analyzovaných skutočností. Zásadnou prednosťou práce je jej pomerne ľahká čitateľnosť, ktorá dokáže s vábivou príťažlivosťou vtiahnuť do deja aj priemerne zanieteneho právneho vedca, či amatérskeho historika.

Už v samotnom úvode autor analyzuje vplyv cisára *Augusta* na neskoršiu epochu a súčasnosť, napokon v mnohých jazykoch sa do dnešných čias zvykne označovať mesiac *srpen* na jeho počesť. Prvá kapitola poskytuje v zásade historický pohľad na spleť obdobia po *Caesarovej* smrti až do momentu, keď sa *Augustus* ujal absolútnej moci nad Rímskou ríšou po porážke *Marca Antonia* a *Kleopatry* v roku 30 p. n. l. Hoci priebeh týchto udalostí sa dočkal viacerých vedeckých pojednaní, ba na základe svojho charakteru je priam chronicky známy nielen zdatným znalcom histórie, autor preukazuje schopnosť ujať sa rozprávania o tomto období novou optikou, ktorá na mnohých miestach zdôrazňuje právne nejasnosti, ako aj samotné zákonodarstvo a ústavnoprávnu prax tých pohnutých dní. Samotná kapitola predstavuje excelentný prológ k výkladu o *Augustových* reformách, ktoré realizoval po ujatí sa moci.

Druhá kapitola predstavuje prirodzené premostenie doterajšieho textu do dôslednej sondy reforiem v oblasti ústavného práva. Z doktrinálneho hľadiska možno označiť túto kapitolu za kľúčovú. Zaoberá sa otázkami legality a legitimacy principátu, ktoré sú predstreté na základe diskurzu dvoch antagonistických teórií *Theodora Mommsena* a *Johana Kromayera*. Autor analyzuje do najmenších detailov koncentráciu moci v rukách *Octavia Augusta*, ktorú dosiahol prostredníctvom uchopenia právomocí jednotlivých magistrátov bez toho, aby sa stal riadnym úradníkom a tým ho zároveň začali obmedzovať limity moci republikánskych magistrátov. Celou touto staťou sa vinie polemika o otázke,

či *Augustov* principát predstavoval faktickú a právnu kontinuitu dovtedajšieho republikánskeho zriadenia alebo šlo naopak o tzv. tichú revolúciu.

Opäť možno konštatovať, že tretia kapitola systematicky rozvádza predchádzajúce časti, keďže po detailnom oboznámení sa s reformami ústavného práva prichádza na rad analýza celého správneho a administratívneho aparátu Rímskej cisárskej ríše, ktorý *Augustus* buď sám vytvoril alebo dal podnet pre jeho rozvíjanie počas vlády svojich bezprostredných nástupcov. Autor postupne prechádza od opisu nového administratívneho členenia Itálie až po rozdelenie provincií na senátorské a cisárske, s osobitným zanietením sa snaží vypátrať pôvod nového typu úradníkov vyššej triedy – prefektov – a nižšej, hoci prakticky veľmi dôležitej triedy kurátorov. Sieť presvedčivých argumentov dokazuje, že *Augustus* presadzoval na vplyvné miesta v novovznikajúcej administratíve svojich verných jazdcov, kým senátorskému stavu vyhradil len reprezentatívne posty, ktoré však nedisponovali decíznou právomocou. Osobitne možno v tejto časti vyzdvihnúť úvahy o daňovej reforme cisára *Augusta* vzhľadom na to, že úsilie o vytvorenie profesionálnej armády a posilnenie byrokratickej zložky vyžadovalo zásadné zvýšenie príjmov štátnej pokladnice.

Za touto kapitolou nasleduje časť o reformách rímskeho trestného práva. Odhaľuje viacero nových trestných činov, ktoré zakotvila *Augustova* legislatíva. Osobitná pozornosť je venovaná analýze trestného činu verejného a súkromného násillia, od ktorého sa očakávalo obnovenie bezpečnosti v Rímskej ríši po občianskych vojnách. V ďalšej podkapitole sa autor zamýšľa nad novými skutkovými podstatami trestných činov cudzoložstva, smilstva, kupliarstva a incestu, prostredníctvom ktorých sa *Augustus* usiloval pozdvihnúť upadajúcu mravnosť v rímskej spoločnosti. Napokon monografia oboznamuje čitateľa s následkami *Júliovho* zákona proti korupcii, pričom na základe prameňov načrtáva obraz skorumpovaného republikánskeho Ríma a *Augustovu* intervenciu do tohto neblahého stavu. Hoci korupcia mala v cisárskom Ríme vymiznúť, svoje pôsobisko len presunula z ulíc a námestí, kde sa schádzalo ľudové zhromaždenie, do súkromných domov senátorov a jazdcov. Je len na škodu veci, že sa autor nerozhodol spracovať celý diapazón nových, či modifikovaných trestných činov (najmä napr. urážka majestátu, ďalej sprenevera, či únos), avšak tým sa zároveň otvárajú možnosti pre dopracovanie druhého, rozšíreného vydania už teraz vydarenej monografie.

Za mimoriadne dôležitú z dogmatického hľadiska možno pokladať ďalšiu kapitolu o veľkej reforme procesného práva na základe *Júliových* zákonov o verejnom a súkromnom súdnictve, vrátane analýzy množstva ďalších podzákonných noriem. Na ich základe došlo k definitívnemu zrušeniu zastaraného legislačného procesu (až na výnimky), čomu sa autor do detailov venuje. Ešte dôslednejšie sa zaoberá najrozličnejšími zmenami v rámci organizácii súdnictva antického Ríma. *Augustove* reformy ovplyvnili zásadným spôsobom nielen priebeh ustanovovania sudcov v konkrétnom prípade, zasadanie potrotných súdov, či obdobie súdnych prázdnin, ale zároveň ustanovili aj nové kvalitatívne požiadavky na úrad sudcu, spomedzi ktorých rozhodne vyčnieva polemika o jeho minimálnom veku v zmysle *Augustových* zákonov, čo vyvolávalo medzi právnymi romanistami ostré spory už od stredoveku, no na túto otázku sa nachádza v monografii odpoveď, ku ktorej vedie cesta plná najrozmanitejších vedeckých teórií, s ktorými autor trpezlivo oboznamuje čitateľa, až po nájdenie definitívnej odpovede, ktorá môže byť (ako je vo vede zvykom) tiež len relatívna.

Posledná kapitola recenzovanej monografie sa zaoberá reformami občianskeho života, k realizácii ktorých *Augusta* podnietilo úsilie o reštauráciu starorímskych cností, návrat

k jednoduchosti predkov a upevneniu neskazenej, pevnej rodiny. Mnohé z jeho pokusov dnes už vyvolávajú skôr úsmev, hoci vo vtedajšej dobe ich verejnosť pohoršene odmietala. Autor interpretuje nielen *Augustov* zákon proti prepychu a zákon o organizácii divadla, no najväčšiu vážnosť prisudzuje prevratnej reforme manželského práva, v rámci ktorej *Augustus* ustanovil plošný príkaz žitia v manželstve na základe dovŕšenia určitého veku. Autor však neopomína ani spracovanie ďalších noriem, ktorými cisár *Augustus* pomerne zhoršil postavenie otrokov v rímskej spoločnosti. S puntičkárskou dôslednosťou sa zaoberá aj najmenšími podrobnosťami hrôzostrašného *Silaniovho* uznesenia senátu, ktoré ustanovilo smrť pre všetkých otrokov v dome vlastníka, ktorý bol zavraždený. Opätovným apelom na rozšírenie predmetnej monografie môže byť aj pričlenenie chýbajúcej analýzy o zákonoch obmedzujúcich prepúšťanie otrokov na slobodu, ktoré boli tiež prijaté počas *Augustovej* vlády.

Z vedeckého hľadiska možno recenzovanej vedeckej monografii vytknúť len drobnosti, ktoré vôbec nie sú hodné bližšej zmienky. Naopak bez pochyb možno poukázať na jej veľký prínos a originalitu. Síce ide o pomerne lákavú historickú tému, autor ju však skúma predovšetkým z právneho hľadiska, čo zasa nie je v oblasti rímskeho práva až tak častým javom. Nevšedným sa zdá byť práve komplexný prehľad právneho poriadku a jeho modifikácií v určitom – presne a úzko špecifikovanom – časovom období približne päťdesiatich rokov. Uvedené právnohistorické hľadisko je však pomerne často doplnené dogmatickým výskumom rímskoprávných inštitútov, z čoho vyplýva, že predložená monografia je veľmi zdatným sklbením oboch týchto kategórií. S ohľadom na doteraz publikovanú spisbu vo sfére rímskeho práva možno túto monografiu s plnou vážnosťou označiť za vítanú raritu československého romanistického priestoru.

Z vedeckého hľadiska spočíva jej prínos najmä v sumarizácii najrôznejších teórií, ktoré sa v priebehu vývoja právnej romanistiky vyprofilovali ohľadom javov spätých s vládou cisára *Augusta*. Na rozdiel od justiniánskej kodifikácie sa nám totiž *Augustovo* zákonodarstvo nezachovalo, preto ho možno zrekonštruovať len prostredníctvom sekundárnych prameňov. Autor ponúka prehľad najvýznamnejších názorov na existenciu a členenie jednotlivých *Augustových* zákonov, v rámci čoho možno spomenúť napríklad zaujímavú polemiku ohľadom jestvovania jedného, dvoch alebo rovno troch *Júliových* zákonov o procesnom práve, nejasnosti klasifikovania násillia na verejné a súkromné, či napínavé pátranie po správnom určení roku vydania spomínaných manželských zákonov. V monografii sú načrtnuté aj ďalšie otázky, v každej kapitole možno nájsť zaujímavé spštenie a doplnenie doterajších vedomostí. Zárukou kvality môžu byť aj recenzenti uvedeného diela, najmä prof. JUDr. Michal Skřejpek, DrSc., z Právnickej fakulty Univerzity Karlovy a doc. JUDr. Pavel Salák, Ph.D., z Právnickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne.

Pri koncipovaní svojej monografie autor čerpá nielen z právnych prameňov, ale aj širokého spektra neprávnych diel rímskych historikov, gramatikov, ba i filozofov. Súčasný pohľad na danú problematiku zabezpečuje takmer dvesto monografií väčšinou zahraničnej proveniencie a približne rovnaký počet vedeckých článkov z renomovaných, ba svetovo uznávaných periodík. S uvedenou literatúrou autor aktívne a metodologicky správne pracuje, čo je zreteľné na dych berúcom poznámkovom aparáte dosahujúcom takmer tisíc poznámok pod čiarou. Ide zrejme o jednu z najlepších monografií v oblasti rímskeho práva, ktoré boli na Slovensku v posledných rokoch publikované. Možno konštatovať, že dosahuje štandardy svetovej právnej romanistiky.

Z vyššie uvedených dôvodov možno recenzovanú vedeckú monografiu odporučiť každému záujemcovi o rímske právo. Svojím charakterom je určená rovnako pre vedeckých

pracovníkov z oblasti rímskeho práva a právnych dejín, pre študentov práva a dejín, ako aj pre obyčajného právnicka (či dokonca politika), ktorý si rád zalistuje v kvalitnej, no pútavej spisbe z obdobia dávno minulého, no napriek tomu spôsobilému priniesť nečakane veľa inšpirácie aj do súčasnosti.

Róbert Brtko*

Wojtczak Sylwia – Witczak-Plisiecka Iwona – Augustyn Rafał. Metafory konceptualne jako narzędzia rozumowania i poznania prawniczego. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, 510 s.

Je metafora pouze literárním a rétorickým konstruktem plnícím specifické jazykové funkce (zejména tedy slouží k „ozvláštňení“ jazyka a její doménou je oblast krásné literatury), anebo má fundamentálnější roli, která tradičním pohledům zůstává zakryta? Pod vlivem přelomové knihy G. Lakoffa a M. Johnsona *Metaphors We Live By* z roku 1980 (v češtině vydané v překladu Mirka Čejky pod názvem *Metafory, kterými žijeme* v nakladatelství Host v roce 2002), jež oživuje – byť v umírněnější podobě – myšlenky anglosaských romantiků (hlavně P. B. Shelleyho), řada současných lingvistů zastává názor, že metaforičnost je hluboce zakořeněna v běžném i v odborném jazyce. A nejenom v jazyce, ale i v samotném lidském myšlení a pojmech, které volíme. Neznalost metafor v určité oblasti brání tomu, aby se mohl mluvčí úspěšně zapojit do příslušného (vědního) diskurzu. Tento aspekt však doposud zůstává stranou zájmu představitelů řady vědních oborů, právo nevyjímaje.

Monografie *Metafory konceptualne jako narzędzia rozumowania i poznania prawniczego* (*Konceptuální metafory jako nástroje právního uvažování a poznání*) z pera přední polské právní teoretičky působící na Právnické fakultě Lodžské univerzity S. Wojtczak a dvou lingvistů I. Witczak-Plisiecké a R. Augustyna usiluje obrátit pozornost právní obce právě na tuto opomíjenou problematiku. Na rozdíl od prvního i druhého analytického „obratu k jazyku“ totiž doposud nedošlo v právní vědě ke „kognitivnímu obratu“ (s. 12). Důvodů vysvětlujících tento stav – obecných i specificky právních – lze dle autorů formulovat více. Předně správnému pochopení skutečné povahy a role metafor brání všeobecně rozšířené přesvědčení, že metafory existují pouze na úrovni jazyka a nikoliv konkrétních pojmů. Dále je to názor, že v jazyce používané názvy jsou v zásadě doslovné, a že lidské uvažování není nijak ovlivněno naší tělesností a mozkiem (s. 63). U řady právníků pak k tomu přistupuje i mínění, že právo je autonomní, což je dáno mnohdy neuvědomělým setrváním v zajetí „*pozitivistického paradigmatu*“ (s. 16), který se projevuje nahlížením na právo jako na určitý systém, preferováním jazykového výkladu a přečeňováním formálně-logické analýzy textu. Mnohdy k tomu přistupuje i vnímání práva jako určitého vnějšího objektivního faktu. Je proto třeba právní obec seznámit s kognitivní optikou nahlízející na metafory jako na základní koncepty, jimiž se setkáváme se světem, se sebou samými, jimiž si organizujeme zkušenost a díky nimž jsme schopni naše pojmy utřídit. Autoři (si) přitom od této nové – kognitivní – perspektivy slibují, že mj. přesvědčivě

* Doc. JCDr. PaedDr. Róbert Brtko, CSc., katedra rímskeho práva, kánonického a cirkevného práva, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta. E-mail: robert.brtko@flaw.uniba.sk.